ग॰सं॰ ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ बहुलाश्व उवाच ॥ हरेः श्रीकृष्णचंद्रस्य भक्तिमार्गान् पृथक् परः तं वदस्व मुने मह्यं ये
वि॰ख॰ न मुक्तो भवाम्यहं १ नारद उवाच ॥ भक्तिमार्गं वदिष्यामि वेदव्यासमुखाच्छ्रुतं येन प्रसन्नो भवति भगवान्
२ भक्तवत्सलः २ शाकं विजित्य कृष्णेन भुजदंडबलाद्धृता द्वारकायां सभा दिव्या सुधर्मा नाम संस्थिता ३
यत्र मंडपदेशस्थे वैदूर्यस्तंभमंडपे राजंते कोटिशो राजन्मणिस्वर्णविनिर्मिताः ४ पद्मरागहरिच्चिह्न-
मौक्तिकाद्यैर्विद्रुमसंचिताः यत्र विद्युद्विमानानि भ्राजंते कलिलैर्भृशं ५ सिंहासनाधिकुड्यानि का-
लमेघनगर्जितैः कोटिशो रत्नसहस्ररत्नकुम्भकोटिभिः ६ बालार्करत्नदीप्तौघकोटिचिह्नकशा-
न्यरैः शरच्चंद्रसमीकाशान्यरत्नैरलंकृताः ७ गंधर्वैश्च विद्याधरैर्मुदान्विताः न्यस्ताः
किन्नरादिभिः स्वर्ग्यं परमं ८ यत्रास्य चतुर्भुजो वासुदेवः सहितो मनोहरैः नंदनैः सर्वतोभद्रे धौम्ये च
अपे वने ९ लतावितानयत्र राजेंद्र शरीशोभितमलानि च महापद्मदलश्यामातिभ्रमरैः संकुलानि च १० द-
पायोजनविस्तीर्णं यत्र योजनमूर्धगा द्वारावती सुधर्माख्या पताकाध्वजमंडिताः ११ यत्र प्रविश्य पु-
रुषो मात्मानं मन्यते परं यस्मिन् हि प्रेमभावाय कोऽहमिति मन्यते १२ सद्यस्तु लोकस्यानुपत्यदेहे
त प्रवर्ते यतिरूपे यत्र यावद्भावद्भूमिर्यावज्ज्ञेह १३ यावत्स्वजनमात्रप्रविश्यंति नरोत्तमः स्वस्वभावेन
महत्सा नावसीदासकाशाते १४ यद्रूपं चाप्यत्कोटिपार्श्वापादनाय यत्रसानुगाः नचतुरस्याकदेशे
तम
१

दृश्यते तेन वै मे ऽत्र मिथिल १५ परिपूर्णतमः साक्षाच्छ्रीकृष्णो भगवान्स्वयं यत्रास्ति न तत्रोपेंद्रवर्णनं वः कु
तो नहि १६ अथ तस्यां सुधर्मायां यदुश्रेष्ठो हरिस्समाश्रितः उग्रसेनो गायमानः सूतमागधवंदिभिः १७
आकाशादागतः साक्षाद्वैपायनो व्यासो महामुनिः पाराशर्यो ध्वनस्यामलद्युतिर्विगतज्वरः १८ तं दृष्ट्वा स
हसोत्थाय यदुराजः कृतांजलिः नत्वा सम्पूज्य षोडशोपचारं दत्वा सुखोभवत् १९ उग्रसेन उवाच अद्य
मे सफलं जन्म सफलं गेहमद्य मे अद्य मे सफलो धर्मो ब्रह्मंस्त्वय्यागते न हि २० नत्वा मंत्रं कुशलं सुखो
नेत्यो भवेत्स हि यथेमं कुशलं देवदेव स्वस्थो भवाम्यहं २१ यत्र यत्र पुमांसस्त्वाहृताः पादपाशभोः
तत्र तत्र कुहासिद्धिर्लौकिकी पारलौकिकी २२ यमत्रनिर्भयितास्यत्र निर्भयानास्वपेहरिः किमु लो
कगुरोर्यत्र नृपाशापारथ महामुने २३ भवानुग्रहवर्तो ऽभवत्किंत्वन्यथा मनो येनयद्धारिकारान्सं
आप्तोहं मुनिपुंगवः २४ मद्वारे दृष्टाविप्रमुख्या गृहमायांति निःस्पृहाः तस्मात्पूर्वं हि सुकृतं ज्ञानेन स्वप्न
नेमेशायः २५ व्यास उवाच धन्योसि राजन्यादूलधस्यात्रविमला मतिः परं संतत्वयाराधनमुत्त
स्वर्गमसि २६ पुरा त्वं मत्तो राजन्नहं त्वायज्ञेन माधिचिंतं निष्कारणं तामसं मनसा प्रसन्नो भक्तमुरीः स
ह २७ भूमिर्मितेनभावेन प्रापंचेवं परंतपः परिपूर्णतमः साक्षाच्छ्रीकृष्णो भगवान्हरी २८
यस्मंरत्नजडांतु प्रतिगोलोके पापरान्परः सो यं भक्त्या वशीभूतः स्वयमस्तव मंदिरे २९ अहो भाग्य

ग. सं. पदेमुक्तिं दत्वापि भजतो हरिः न करोति भक्तियोगं दुर्लभं विद्धि नृप ३० इति श्रीमद्गर्गाचार्यसंहि
वि. खं. तायां विज्ञानखंडे व्यासमाधवनं नाम प्रथमोऽध्यायः १ उग्रसेन उवाच धन्योऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मि त
२ वागमनतो विभो हृद्गृहं ते च मे देहं देही कर्मभावान्नमः २ कर्मणां गतिभिर्मानां का गतिः किंच लक्ष
णं कति भेदा हि तेषां वै वद ब्रह्मन्यथार्थतः ३ व्यास उवाच गुणैः सर्वाणि कर्माणि निमित्तानि भवं
ति हि तान्येव चानिमित्तानि तान्येतत्स्वकर्मफलानि हि ४ सनिमित्तं च यत्कर्म धनं विविधं तदुच्यते अनिमि
त्तं च यत्कर्म मोक्षदं परमं शुभं ४ सत्वं रजस्तम इति गुणाः प्रकृतिसंभवाः मेध्यानि हि तत्र सर्वे स
वीर्यमिव विष्णुना ५ सत्वप्रलीनाः स्वर्यान्ति नरलोकं रजोलयाः तमोलयास्तु नरकं यान्ति कृष्ण
हि निर्गुणाः ६ पंचाग्नितपः प्रतप्येत [illegible] लोका मम [illegible] नुमेवां [illegible]
या ७ सत्यमाश्रम [illegible] धर्म [illegible] जितेंद्रियः स्वधर्मः सत्यलोकं [illegible] ८९
[illegible] लोकं महर्लोकं वा [illegible] १ [illegible]
कं लोके [illegible] सत्यलोकं [illegible] १० [illegible]
लोकं [illegible] ११ [illegible] नित्यं सुखे एम
[illegible] लोकं [illegible] १२ स्वर्लोकं वै [illegible] २

श्रुताः सञ्ज्ञापविधयश्चोयोगनिरतांशीलस्य संजापकौ १३ महतानियं तानिभ्रष्टेऽपायवतां न्यग्यद्य वनलत्वा येषस्य
मन्त्रालन्म्नोकान्यानिविरामन्त्रसंशयः १४ गच्छायाघरमातरजुन्तुसंगवस्वर्त्तिनः यमलोकं चेतयांपि
निरन्तैदाहरोर्हन्तं १५ पुनरावर्तिनो लोकाः सर्वे चाब्रह्मलोकतः पुनरावर्त्तिनो लोका विधिशास्त्रम्
मते १६ धर्मो शान्तं सलिलमिश्रानां मार्गेऽपुनरागतः मायत्ममोदत्तमृगोयावत्पुरायत्तमाप्यते १७ ली
लपुरायः पतन्त्यधोगामि ऋत्वाल चालिनः यास्येद्रमहावत्तेनसमात्कर्मफलं त्यजः १८ मत्कोनिष्का
रणो मन्त्वाज्ञानवैराग्यसंयुतः समलत्वरागायामावाहमिमत्कजनप्रियः १९ मत्प्रसीलस्मपददं
समयं हंसमेश्विवेयोमत्पुसर्वलोकानां वत्ता संहारकात्मकः २० सयत्रभावयुक्त्विगतः सन्नत्सु
माप्नुयात् उग्रसेन उवाच सर्वलोकाहिभागा पुनरावर्त्तिनः स्मृता २१ मत्याज्ञातं चवैराग्यं मनसो
मेनसंशयः २१ श्रीकृष्णधामपरमं यत्तेनावर्त्तनेगतः तेलोकेवदमेब्रह्मद्धचालेमर्वतः०१ २२ श्या
मउवाच ब्रह्मांडेभ्योवहिर्धामत्सदुलत्स्यमह नना यत्तलाननिवर्त्ततेतद्रोलोकविदुपरं २३ श्री
हांश्चेयजीवसंघः पंचायत्नकोविवेग्रतैः वितलः परलोकुत्था यामकाहिविलेविभः २४ यदं तरगता
तासमृत्यैतेपरमानुवन् सर्वे नगतानाप्यान्यकाहिसोत्तसारं हरायः २५ ननद्रासयत्नसृयोनसंगा
क्रान्वाचकः कामक्रोधसलोभयत्नमोहायबयामिथ २६ नयथ्रमोक्रोनत्रराननस्पुनीमिवे

ग॰ सं॰ वि॰ खं॰ २

नमघानेन कालस्य वधि मेने च गुरुणा कृतः २७ शाहब्रह्माधिनिर्वाच्यं मम धर्मादि सुदुर्लभं प्रेमलक्षणया
भक्त्या सदा नित्यकामगोचरः २८ लोकानुलंघयतेह्या मर्यादा निराश्रयः शाशकः २९ इति श्रीमद्गर्गसंहितायां
विज्ञानखण्डे श्रीव्यासोग्रसेनसंवादे लोकानामभिनिरूपणं नाम द्वितीयोध्यायः २ उग्रसेन उवाच
श्रुत्वा तव मुखाद्ब्रह्मन् गुणाकर्मगतीर्मया श्रुतश्च वर्णितो लोकास्तेषां संस्थितिविनिस्थिता १ निष्कार
णाद्रेः मायाद्यास्ते च ता ब्राह्मं मुक्तमं लभ्यते दुर्लभं दिव्यं भक्तानां मत्श्रुतं मया २ भक्तियोगः कतिवि
धो यदमे वद तां वरः येन प्रसन्नो भवति भगवान् भक्तवत्सलः व्यास उवाच साधवी तोषा त्वं धन्योसि
श्रीकृष्णस्य प्रियः सदा यः पृच्छसि भक्तियोगं त्वं येन धन्यो विमलात्मनि ४ येन मुक्ता भि मेले भूयादिष्ट
धातापि पापनकी तं भक्तियोगं विशदं शुभं वक्ष्यामि यादव ५ भक्तियोगो द्विधा राजन् सगुणो निर्गु
णः सगुणश्चाद्विविधस्तापि निर्गुणाख्य एकलक्षणः ६ सगुणः स्यात् त्रिविधो गुणमार्गे सादेहिनां
नैर्गुणो ह्यविविधमसक्तो भवेति स गुणान्पृथक् ७ इदं मां दंभं च मात्सर्यं च यामि संधाय भि सह्य कुर्या
द्भावं द्वेषो क्रोधि मामसः परिकीर्तितः ८ परोपकार्यं विषयानामि संधाय यत्नतः अर्चयेद्यो हरिं राज
न्नाजसः परिकीर्तितः ९ उद्दिश्य कर्मनिर्हारं मत्पूर्णभावतुल्य हि मा सार्धं मतोहि स्मृतः स भक्तः सा राम
त्त्विकः स्मृतः १० मिता मुरारीणां तानि च मध्या सर्वान् महामते चतुर्विधा गता विष्णुभक्ता नन्दनं ३

नता ११ एवं बहुविधेनापि भक्तियोगेन माधवं भजन्ति मनि मिमा भोजनाः सुकृतिनो परे १२ ल
क्षणं भक्तियोगस्य निर्गुणस्य ह्युदाहृतं मद्गुणश्रुतिमात्रेणाश्रीकृष्णे पुरुषोत्तमे १३ परित्
यक्तसमस्तसर्वकारणकारणे मनोगतेरविच्छिन्नासंवद्धितोहैतुकी तु या १४ यथाद्यावभ
मार्गणा सा भक्तिर्निर्गुणस्य समुदाहृता निर्गुणानां च भक्तानां लक्षणं शृणु मानद १५ सार्वभौम
न पारमेष्ठ्यं पाकृथिसम्यं न चैव च रसाधिपत्यं योगर्द्धिं न वाञ्छन्ति हरेर्जनाः १६ हरिणा दीयमा
नं ते सालोक्यं पादसेवकाः न गृह्णन्ति कदाचित्ते मत्संगानंदनिर्वृताः १७ सामीप्यं चेन्न वांछन्ति
भगवद्विरहातुराः सन्निकृष्टेन न तत्प्रमपया हृदि तेभवेत् १८ सारूप्यं दीयमानं स्वसमान
त्वाभिमानिनः नेच्छन्त्याह्वादं वांछन्ति भक्तानां तत्सेवनोत्सुकाः १९ एकत्वं चैव वैकल्यं न वां
छन्ति कदाचन एवं चेत् हि दासत्वं परस्य परमात्मनः २० निरपेक्षास्त्वये येषां मानिषेवं सम
मदर्शिनः आकेवल्यालोकपदग्रहणं करणं विदुः २१ नैरपेक्ष्यं महानंदं नरपेक्षस्य
जनार्दने आनंदसिद्धि पद्माना सापुच्छा मोदं न चक्षुषी २२ सकामाश्च महानंदं न जानंति
कथंचन रसकर्तृत्व परस्मात् रसास्वादं नेच्छंति हि २३ तस्माद्राजन् भक्तियोगं धियिष्ठि अधिकं परं भ
क्तानां नैरपेक्ष्यं शान्तं बहुलीकृत्य पामि ते २४ स्मरणं कीर्तनं विष्णोः श्रवणं पादसेवनं अर्चनं वं

गा॰ मा॰ नेहस्वं च नत्यमानात्मविवेदनं २५ ऊर्ध्वं निःसृतवंशस्य क्रियेश्च लहरां ये भक्त्या इह लीलाभ्भो भागवतस्य
कि॰ मा॰ चभावना २६ कुर्वेन्तो पेसो सर्वभक्तदया परा: कस्मचादखमधुपा: हृषदर्शनलालसा ५ कसंस्य
४ रेतिशा तोशां यथाशोषिम: भक्तिका श्रीकृष्णस्य समालाधांधारोमहार्थप्रजापते २८ ग्रानंदा स्पुकलाचैववैव
रार्थं अपि द्रवेन स्त्रीकस्मशोधिदेह रेन्नवंत: स्त्र हतायागिरा २९ प्रहर्निसंहवोलग्राहे हि भागवतोम ह्या ३॰
इति श्री मद्भागवते महिमा योगिज्ञान रंजये व्यासोयं मनोसंवादे निर्गुणा भक्तिवर्णनं नाम तृतीयोध्याय: ३
व्यास उवाच खेबायोम सलिले वह्नि महा ज्योतिरात्मबुध श्रीकृष्णदेव पश्यं मोहर्षिनाम पुन: पुन: १
श्रीकृष्णोराधिकानाथ कोटिकंदर्प मोहन: मनोवागोचरो यानि बुवश्रीनेद नेरन: २ महानंदवनेहष्ट्रप
हमेनिपहर्षिना: कचिद्दुर्लभिधावतिनेदेतिच कचिन्तया ३ कचिज्ञायति नृत्यति धाविचित्र मो भवंति च:
कृष्णचंद्रस्वरूपात्मलताधावेखगोत्रमा: ४ तथां दर्शनमात्रेणा नरायाति कृतार्थतां नकालेन तथमा
देवां दं देनातु न चक्षम: ५ गताके मारकौ वाद हि शोभनुदर्शन: ग्रोमाइ धनुपस्मारयां च अन्यंच
नरवने ६ ॐ नंदकष्ण महात्मकुष्मनवंड्यवः सिताः एतान्यायुधमुख्यानि नित्ये कृष्णस्य हार्निशं ७ नदे
यशिमत्सवमरुष्ठा कृपुन: पुन: गरुड पक्षपातेन न प्रमहर्तां मनामपि ८ पञ्चयजुगमा: श्रीमलग्रन्त — मा
स्वपहरी तीर्थीकुर्वन्भूमिभागं श्रीमत्पादात्कुरेणुभि: ९ हसांवत्रस्थिता: सेनमत्रमीर्याणिसं — ८

सिद्धिः नवकोटिमतःप्राणीपानि विमोःपरंपरे १० इत्याकर्ण्य ततस्तेषां नाथयोगाधमस्तथा भूतभेनवि
प्राणायाम्यवलायंनादिप्रोद्धशः ११ मद्योनहाःपर्वतास्यमनुग्राह्यमथायपरे मार्गदेशस्वमधुम्यानपदे
भवसमंततः १२ याधमीं ज्ञानाभिवानां धिक्कांमंमहात्मनां स्वज्ञानमहालातेषांगमिवेधानशुचिम १३
प्राप्तसमयतः हतोमीनयाशिकःपुमान् संगसंलभमेतेषांदुर्लभंपुराणवर्गिते १४ स्वस्मिन्कालेस्वमभक्तो
नायतेग्रहसानामं नक्रुत्वंविमलंविधिमलीनसमपिस्वतः १५ रातेस्तमभक्तलुपितद्गहशक्तलोक श्री
यान् प्रियापदविदधानुनालदलेमयादश १६ उत्पानुकूलेगृत्यश्विरपात्मापवेधनात् साधुसंवाये न
स्मान्येमकृदृशाःपुहद्भनाः १७ माधोत्रहेभावमहात्मह्ये वल्लितात्मस्था पिमोसिका स्वमपिका
लपाकीरपवंगका १८ सांख्ययोगेविनाज्ञानं नालोपेधमेमरेविनांसाधुसंगमिनात्मपोगवांजिहरिमे
हिरे १९ सवुहोत्पवकस्मनारेसौवीरेकीकेकेटमथा सोपदेशोपिदेवेशमक्तोलोकान्पुनातिहि २० इति
श्रीकृष्णमक्तानांमाहात्म्यंकथितंमयाः चतुर्वर्णार्थदं लोके किंमयःश्रोतुमिच्छसि २१ उग्रसेनउवाच
पवीत्वांतेमेसाक्षाच्छुक्लमपरमात्मनिदेवकस्याद्भुतमयंज्योतिर्लीनंवभवुहः २२ अहो महदिदंचित्रं
सायुज्यंमहतांमपि योगयुक्तानामपि श्रुत्वेदं कथं ज्ञानेन सत्कृता २३ व्यास उवाच ममाहमिति सर्वं मम ॥
मानांविगुणात्मनां क्रोधायैर्वर्जितोमच्छहेपरमात्मनि २४ हरौकेनापिभावेन मनोलग्नं कोपिय:

ग॰ सं॰ पापीनतूपलां यातिसंगीताः कीटकोयथा २५ त्यजेहं काममभयं क्रोधं मैस्य मोहदेमेव च कृत्वा मन्मय॰
वि॰ खं॰ मां यांति मां ध्यायेशां विनापतो २६ त्यजेहान्नंद्यमोदाद्यावसुदेवं वा स्थापरे कामाङ्गाथो हरिजाज्ञान
५ नुष्ठस्समयाकरः २७ तद्रूपगुणमाधुर्य्यभावसंलग्नमानसाः भवाब्धौ मज्जलवसुनलसस्सागुरुं ज्ञानाम
ह २८ क्रोधाधंदनवक्रूरस्य शिशुपालादयोपरे ऐक्यास्त्ववादवादरूपं मोहदात्त्वयपंमया २९ तस्मात्के
नाप्युपायेनमनः कृष्णे निवेशयेत् संहदितं हिस्मरणं भवेन्नो नैकहिंचित् ३० शत्रुभावं हरौ मत्स्मा
त्कुर्वेति हनुमाद्वयः ३१ इति श्रीमद्भागवतपर्वसंहितायां विज्ञानखंडे भक्तमहात्म्यं नाम चतुर्थोध्यायः ४
व्यास उवाच यस्मादयेनुकवकीयककालरिहायेभ्यस्त्रैयकपिठल्पलसेवमाल्या वैरंगायंकीमपि
भक्तिमत्तां नरेंद्रमायुः स्वं प्राप्तनिपूरमयोः प्रभासे १ इदं मुरारीवतीयल्लोमधुके रुभाखेमास्वर्णाद हेमकु
शिपुत्र्यमथापरेय वैरंविधायन्नपरावरां कुंभकर्णौ विभ्मोः किलेपिवुरलंपरमं पदं हि २ केकेन वि
भुपदमापाम वेनश्रीदेवमहादेवाणावधिषविभीषणायां सत्तंसंगमंगनिरस्तावकुमानपाकृष्णोम
त्पदाब्जमकरंदरजोविलुब्धा ३ देवर्षिमौख्यमितिवसिष्ठपराशराद्याः सांख्यायनासितमुकाः सनकादयश्च
निष्कारणं मुविचरंत्यरविंदमकरंदमिलिंदभृत्याः ४ यत्तुल्कलोगाभरताजुनमैघुलाप्याणाधिधिप्रिय
जनावहूभ्रवसोवरीयाः निष्कारणा परमहंसवराश्चरंति प्रेणेरुममेवंश्चरिनामत्तपानमग्नाः ५ मं राम ५

दोरश्रीवसवरीचमत्तंगास्मिष्यास्त्लात्लच्चाजिवनितामिपुरास्वहस्त्या भ्रंगिमव्याद्रुपदराजसुतानुभग्न
रताः परं परमहं ममसमाः ऽस्मिन्तु ९ सुग्रीवकालिसुतवानरपरिस्वराजसन्नामारिगध्रुवरकाकमधुर्यं
उसुष्या कुडुलदिवायकसुदामगुहाहृयो ये मत्तेगामेत्य हरिमक्तवरागमनु ७ इतमेनरोधपति
धर्मनयोनयोगः सांख्यानयइज्जनमीर्षयमनुमानि रुद्रामिन्द्रतनियमोच्चलरदहिंलाचनेच्छानदा
नं मघभक्तिमनेनकाचित् ८ यज्ञव्रताध्ययनतीर्थनयोनियोगमिष्टासुधर्मनियमादिकसांख्य
योगैः यत्राप्यनेकफलयद्भवतीह भक्त्या भक्तैः पदं कहिं चिन्तमवैमि लोभैः ९ जन्मानीयमपुर
स्य मत्विस्युक्तपाद्विरितागीमवयवरागोज्जारिवेगात् संहारिणीधियवसंचितकर्मरागात्सत्कारिणी
हरिपदस्यपतात्मस्य १० श्रीमत्स्वदर्शनरसोगसुकभावरागनरस्कुसम्पदवसंनपरमोत्सवोपपिला
लसानिफलपल्लवभारनम्रा संभजते हि मतनेकशुनाकरस्य ११ संमोहकालघनमध्यतडित
स्फुरंतिनयत्स्त्रार्थदर्शवचमापदरीपकेवं दीपायत्लोकिमयतेनरकार्त्तिकस्यजेतुंगलान्विजयिनी
रपाभीजपस्य १२ सांख्यंचयोगइतियोर्थगतेवुद्धेर्नैलानिताजघात्मसोगुणाभवभेदाः यस्याञ्च
मान्नवककुप्यापवरागरवस्यमौशीतमानितिमरहलाभगवतपरस्य १३ इतिश्रीमद्भागवताचार्यसंहितायां
विज्ञानयोगेभक्त्युत्कर्षवर्णनं नाम पंचमोऽध्यायः ५ उत्तमेनउवाच कर्मयद्देहायरहस्योपपत्तीसस

ना॰ मं॰
वि॰ म
६

स्य महात्मनः सेवां वै केन विधिना कुर्यां तद्ब्रूहि मे मुने॥ १ भक्त्यं कुतो वस्युनात्मिना त्मि समस्यं न वर्धते
तस्य केन प्रभावेन समन्त्म स्यात्स्वयं हरी २ व्यास उवाच यदि भक्त्यं कुतो न स्यात्स्तस्मिं तन वजायते तु
वस्त्रादिवर्दुतेन स्वसलंसंगं समाचरेत् ३ सम्मेवा विधि तुभ्यं वक्ष्यामि सुलभापरं यथा रहस्या
तं पर्यां पुंत्री हसमसाप्नुयान्नरः ४ आचार्यं कुलसंभतं स्मो लक्ष्मणाख्यानमत्परं एताहशं गुरुं हत्वा समेद्
भवतिमामक ५ गुरो सेवा विधिं पितस्मी लक्ष्म स्य महात्मनः विष्णुदीसाविहीन स्यामुंवं भक्तिनिस्म
लं ६ यन्नहानतपन्मोवेसर्वं भवति निष्फलं निर्गुरोर्दर्पनिस्सलाहत पुत्ताभवेचरः ७ उक्त्वाभि
मुखे समस्त्कारवेकुर्भमंदिरं नवसिंहासनेस्ताचसमीरठकुंजमंडितं ८ मविद्वानंदनास्यात्सोपोनश्रय
भूषितं महार्हवस्त्रछन्नेतत्तपूल्याससमंसदुः ९ पार्श्वापवर्हरागी सेस्फुरवसंतवरावृते नानारत्ना
दिवस्त्राघैरतः पतसमन्विते॥ १० सर्वतोमंडलंतस्य सोमसमलंकृतं गजादन्तादिचंद्राव्यवत्तुःस्मा
लमुक्तानैः ११ तसमेश्रांगातोदेशः स्थमासंडपमंडलैः तवस्त्रांगनामध्ये तुलसी मंदिरंशुभं १२
मंदिरस्य वहिर्द्वारे कारयेच्चारठकुंजमथावैकविमंवासिंरठपमाधिष्ठितं १३ सुपर्णं दिरवरस्यो
ध्वं वर्णवशिघरोपरी ढोरपिहरिमामानिश्रासेव्यानिस्तुभानिच १४ हंसवंपन्नंगदांचाङ्कःसा
लोक्यंमितिपार्श्वयोः रक्षिधोवमथामागंसव्येदक्षिणे च १५ मथामंदिरएष्वेवेशानचंडं

गृ॰
६

वनेरम्ये हलेचमुशलेचैवपले लिनीयेंप्रयत्नतः १६ सिंहासनस्यपृष्ठेतु गोप्योगावस्तथैवच
गोपालास्तत्रभोप्यानेकपार्श्वे विजयोजयः १७ देहल्यांकल्पवृक्षस्य तलेभद्रचलक्ष्मभौ यत्रतत्र
चकुर्वतुण्मोगोगणापत्यहारिशती १८ संस्थापनेगोवर्धनंयमुनापुलिनानिच तथात्वेचीरहरणंतमा
लेरचेरासमंडले १९ चित्रकूटंपंचवटीलेखनीयंप्रयत्नतः रामरावणयोर्युद्धंजानकीहरणंत
विना २० दशावतारचित्राणिनानारूपाणिवर्णानि समंमत्स्यकूर्मवराहादीनवनवोदितान् २१
एवंविलिख्यचित्राणिमंदिरंकारयेद्बुधः वेदीभावेयुतंकारं श्रीमन्मंदिरेहरेः २२ किंपुनो
रासलिखनस्थलंतुश्रवणेनमंदिरे यत्रालिखितंचित्रंपार्श्वेमुंडमालेनमंदिरे २३ भक्तपरमयाभक्त्या
स्थापयेत्तस्यपरोमेभवेत् तस्मान्मंदिरंचरमतांधर्मार्थंचतुलसीदले २४ अश्वमेधसहस्राणि
सुवर्णानिच २५ राजसूयसहस्राणां कोटिरेवंसमाप्नोतिभवेत् स्वर्गमिंसंरुक्ममेघावाजः कोटिच
भावतत्र २६ तेषांफलंलभतेभक्तविद्भिर्भगवन्मंदिरम् अश्वमेधसहस्राणिराजसूयशतानिच २७
राजसूयोरुक्ममेधावाजः कन्यानाहंतिषोडशीं श्रीकृष्णमंदिरंकाः सापिदर्शनंस्नानान्मनः २८ कोटि
जन्मकृतैःपापैःप्रमुच्यतेनात्रसंशयः देहान्तेतत्समानेनतुश्यामसुंदरविग्रहः २९ एवंनीत्वापृथावं
निगोलोकान्कुलमपार्थिवा ३० इतिश्रीमत्स्यगोचार्यवहंहिमावांविज्ञानरवेडेहरिमंदिरमतियच्छव

गा॰ सं॰ विद्या १

सर्वं नाम षष्ठोध्याय ६ व्यास उवाच ॐ ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय कर्तव्यो गम्य यदा स्य गुरोः स्वनाम नशोविं
स्मामानि सर्वदन्तुरुः १ भूमिं नत्वा न्यसेत्पादं जलं स्पृष्ट्वा हरेन्मलः रात्रिशय्यामनेशोधुं सरक्षामो
पायपाशु रवं २ हत्वा कुलेशंगमा दाय शिरःपद्मो मौनमास्थितः ज्ञानमुद्राधरं शान्तं श्रीगुरुं स्वशि
कामृतं ३ ध्यात्वा हृत्पद्मे परं ध्यायेद्गुरुमेकाग्रमानसः किंकारं श्यामलं हृद्यं वंशीवेत्रविभूषितं ४
एवं कृत्वा हरेर्ध्यानं पुनर्गोष्ठं कुशीस्थले नत्वा वस्त्रं गृहीत्वा च गृहस्य पश्चात्पदं ५ गन्धकोमेनिमेवे
गामनत्वायाज्जलेनच एकालिंगा गुदे तिस्रस्तथा वामकरे दश ६ उभयोः सप्त दातव्याः मृत्तिकाः शुद्धिमि
स्यपदे पदे एतच्छौचं गृहस्थानां द्विगुणं ब्रह्मचारिवनस्थयोः ७ एतच्चतुर्गुणं प्रोक्तं यतीनां हरिसेविनां तदर्द्धं
योषितामागीस्यः स्त्रिशूद्राणां तदर्द्धकं ८ शौचकर्मविहीनस्य समस्ता निष्फलाः क्रिया मुखशुद्धि
विहीनस्य मंत्रो न फलदः स्मृतः ९ आयुर्बलं यशो वर्चः प्रजा पशुवसूनि च ब्रह्मप्रज्ञां च मेधां
च त्वं नो देहि वनस्पते १० इति मंत्रं समुच्चार्य कुर्याद्दन्तधावनं केटकी क्षीरकर्णस्य निर्गुंडीत्व
स्यवृक्षकाः ११ वटेरंडकीकाधात्रीर्नैर्या दंतधावनं एतद्दयेहरिस्यामिमंत्रं गामस्थं हत्वा ल राम
गोत्र हि १२ प्रत्यामेकगीभक्ताप्रह्लादादीन्समाहितः तुलसीमृत्तिकां नीत्वा ततः स्नानं समा १
चरेत् १३ पठेन्नामसहस्रं च श्रीगंगायमुनाष्टकं अयोध्या मथुरा माया काशी कांची अव

कृ ३

वर्तिका १४ उशीरवालीतीचैवतत्रैलामोहदायकाः सालिग्रामोमहाश्रेष्ठोसंस्थलेहरिमंदिरे १५ नदेशा
मेकोसलेतुअयोध्यामायकीर्तिताः इदंसंकेतभवनरायंज्ञेयमार्गेपुष्कलं १६ उदयास्तावधेर्मासरायंनैमिषं
कुरुक्षेत्रंगंगावै सर्वतुदत्तसमवंतेवपुरायंसर्वाणिप्रैवविदुः १७ एतानितीर्थनामानिसमुद्रार्थपुनःपुनः स्मर्य
स्नात्वातनोविशुद्धदेवदीसमुत्तमं १८ हेशालिलकंबिम्बदद्धमुद्राधरःपरः ततसंध्याःश्रुचिमौनिनिगत्वा
श्रीकृष्णमंदिरं १९ घंटावाद्यंनपात्रंवेतलराद्वेविधायकं जितेंद्रियगोविंदयोगानिद्वाविहायच २०
दृष्ट्वायपोमांस्मृतिरागजन्मसर्वदायध्यायेद्धरीमंगलार्तिसमादायभामयंतन्मुखोपरि २१ निवेद्यवहुप
क्वानेवत्वानत्वाप्तुनःपुनः ममःस्नानंकारयित्वादेशकालसमाचविद २२ शृंगारभावविस्तृत्वावस्त्रम
ल्याभंगगैः स्वार्तिकंतुततःकृत्वाभोगस्यापोंचविधायच २३ ततोधृत्वामहाभोगंनानारसमयंशुभं रा
जभोगार्तिकंकृत्वाकारयेच्छयनंहरेः २४ ततःप्रसादंपरमंतुलसीगंधमिश्रितं भुंजीतवाहरेर्नित्यंसत्ता
योनमंशयः २५ राजभोगार्तिकंकृत्वाकारयेच्छयनंशुभं संध्यनादेनविधिवद्द्रोगंधृत्वाधृत्वाविधि २६
ततःसंध्यार्तिकंकृत्वाधूपदीपविनिवेद्यच ततःशयनसमयेपुनरार्तिकमाचरेत २७ धृत्वाभोगवरंमि
ष्टंकारयेच्छयनंहरेः राजसेवेयराजेंद्रराजसेवैसमितिहि २८ सर्वश्रीकृष्णचंद्रस्यसेवासंलग्नमानसः ना
रचयित्वाकुशलमवाप्तिबांछंतिकेपदं २९ श्रीरामचंद्रनवमीकृष्णजन्माष्टमीतथा राधाष्टम्यनक्षत्रं

ग०तं० द्वादशीवामनस्य च १० चतुर्दशीं नृसिंहस्य तथानंतचतुर्दशी एकुकाले तु सम्प्राप्य महापूजां समाचरेत् ११

विरा० इतिश्रीमत्सर्गीतार्णवे हरिहितावांविज्ञानवेदेरागसेवार्णानं नाम सप्तमोऽध्यायः ७ व्यास उवाच अथ लीला

८ वहलाचनित्यनैमित्तिकां क्रियां पंचवर्णसमायुक्तैः कुर्यात्स्थंडिलमंजितं १ द्वात्रिंशद्दलसंपूर्णं कर्णिका

केसरान्वितं विधायकमलं दिव्यं विविधै रत्नकांतिभिः २ कर्णिकायां न्यसेद्राजन् हेमसिंहासनं शुभं

तत्र राधां समास्थाप्य भूदेवीं विजयां तथा ३ तन्मध्ये स्थापयेत्सादाच्युतं सत्पुरुषोत्तमं तथाष्टदल

मध्ये सुराधिकाष्टसखीजनाः ४ ततोष्टदलमध्ये तु षोडशस्य तथा सखीन् तथा षोडशपत्रे तु सखी

नां चतुष्टयं ५ कमलस्योर्ध्वभागे तु शंखचक्रगदांबुजं पद्मं वनेरकं शार्ङ्गमाशांगमुशलेहलं ६ कौस्तु

भं वनमालां च श्रीवत्सं नीलसंभवं पीतांबरं तथा ग्रीवे च स्थापयेद्बुधः ७ ततः पार्श्वे तु तास्तां केतकं

केयूरं तथा सुमविंदारके लघु गलजं कमुदं तथा ८ नेदं सुनंदं चंडं च प्रचंडं च महाबलं कुमुदाक्षं बलं चै

व स्थापयेद्बुधः सुधीः ९ तथा दिक्षु च दिक्पालानां स्थापयेच्च पृथक् पृथक् विष्वक्सेनं तथा सोवधि

श्चिन्तयेन्मूर्तिविनायकं १० नवग्रहांश्च वसूंस्तान् तथा वोडशमातृकाः मत्स्यप्रोक्ते विधिना चंद्रस्थंडिलं स्थापयेद्बुधः

११ ध्यायाहमं चासनं च पाद्यमर्घ्यं विशेषतः स्नानं च मधुपर्कं च धूपं दीपं तथैव च १२ यज्ञोपवीतं वस्त्रं च राम

मधुगंधमेव च पुष्पं तथा सतं नैवेद्यं नैवेद्यं च मनोहरं १३ जलमाचमनं चैव तांबूलं दोक्षिणां तथा ८

प्रदक्षिणां सार्घ्यनां वरत्नानीराजनं मम ते १४ नमस्कारं नमः कुर्यात्क्रमेण तच्च कृष्ण कृष्ण गृहाण हे गुरुणा
शितास्त्वमनेगुणशरदं १५ पाद्येष्यामीच दुर्वाभिर्विमुक्तानानन्दवच्च सौगंधिकानि पुष्पाणि तान्यर्घ्ये योग्या
नि यादवः १६ चंदनोशीरकर्पूरं कुंकुमागुरुमिश्रितं ददाम्यहं भजतां योग्यं लोकेश गृह्ण माधव १७ म
धुपर्कं सुधामलकमूरविंदं नभावमन्तं मधुरोदैव सौवर्णं तां पञ्चकुंभमयं ददे १८ तुलसीमंजरीपुष्पाणि ते
स्याद्याल्लितंदुलं नैवेद्यं परमान्नं शर्करामानामाद्यविधानम् १९ जलेशगांगजलं पोगंधपमुत्तानत्वमेव
च—जातीफलं चकं कोलं मनमाचमनेनमः २० तांबूलं योग्यलोलं लादक्षिणानां गृहाणलकं प्रदक्षिणा
पो मम तां ध्यमनीराजनेनराभो २१ सार्घ्य नापोहारं भक्तिं प्रेमलालसां सम्पुतां नमस्कारं महाराज गृहाण गंग
मविग्रहं २२ दादशाहं रमं देशं मिगांवध्यास्थिपमान् उपचारं मुरर्दिद्रतत्वमीमुरवं संमुखो भवेत् २३
इति श्रीमद्गोपालचम्पूसहितायां विज्ञानखंडे षष्ठोऽध्यायः ८ व्यास उवाच उपचारस्यमंत्रा लिंबेदो कांनिरि
वानिच गुह्यं वक्ष्यामि राजेंद्र स्पृशुष्व कागमानसः १ गृहाणाहनः गोलोकधामाधिपते रमापते गोविं
द हा मोदरदीनवत्सलः राधापते माधवसाल्वतांपते सिंहासने स्मिन्मम संमुखो भवः गृहाण ते श्री
पदानगास्त्रारूध्यं प्रदेशं महार्हे वैदूर्यरत्न चित्रित्यदात्रं वेल्लंठवेकुंठपदे गृहाणा पीतांबर देवकानकुं भरंदं
२ गृहाण पाद्यं परं निर्मलं मे कपाद्रं समागतः विष्णु सरोवरात्प्रि पोगोशदेवेशगजर्निवासगृहाण

ग॰ सं॰ पाद्यं प्रगृह्यतामासि पादौ ४ अथ स्नानं काश्मीरपाटीरविमिश्रसेनसुमल्लिकोशीरघनामहेन स्नानं भूतले
मि॰ ह्रा पद्मनाभदेवगोविंदगोपालकतीर्थपाद ५ अथ मधुपर्कं मध्वाज्यसंयुक्तमथ अमावहेसितांशसंपर्क
९ मनोहरं वरं गृहाण विश्वेश मधुपर्कमाममप्रमांसरहस्यपीतांबरसाक्षतांपदे ६ अथ धूपं लवंगपाटीरगंधयुक्तं
मिश्रं मनुजादेवासुरसौख्यदं च सघमृगंधीसुतरम्यदेवांशाङ्गवसीमपगृहाणधूपं ७ अथ दीपं तमो
हारिणं ज्ञाननमूर्त्तिं मनोज्ञं त्वसद्वर्णिकर्पूरसुरंगवाढं सदाज्यापूर्णप्रभावित्रस्तपसुरस्योतिकं दीपमु
त्तमं गृहाण ८ अथ यज्ञोपवीतं सुवर्णाभवाणीनवरीसुमंत्रैर्वरं ओक्षितं वेदविन्मिर्मितं च शुभं देवका
र्येषु नित्यं हितेभ्यः शुभोपवीतं यज्ञोपवीतं गृहाण ९ अथ वस्त्रं चित्रोज्ज्वलं स्फुरत्सुभोज्ज्वलं सुस्फुरत्प्रभं सदेवपरं
दुर्लभं च सुतोमिश्रितं पद्मकिंजल्कवर्णं गृहाणांबरं देव पीतांबरत्वं १० अथ भूषणं कनकरत्नमयं मयानि
र्मितं मदनस्य दहनमदनैः सुखां स्वामिहृष्टमनुवर्णामभूषणं सकललोककविभूषणां गृहाण ११ अथ गंधः
सध्येऽहमोम्बहु मंगलं श्रीकाश्मीरपाटीरकर्पूरकुंकुमं समंडनगाधैं गृहाणं मम मल्लसमं दल्लभारहीश
१२ अथ पुष्पं मंदारसंतानकपारिजातकल्पद्रुमप्रोहरिचंदनानां गृहाण पुष्पाणि हे तुलस्याभिमर्दा
दीनामाबाद्यवमंजरीभिः १३ अथ नैवेद्यं अक्षतावर्ज्जितानर्वमुक्ताभिराक्षतायं विशुना भिरचितं च तद्भागौ एम
द्राक्षिनालिकेरभक्ष्यमालाद्भवनसवर्तलं गृहाण १४ अथ नैवेद्यं रसैः सर्वैर्विविधैर्व्यंजनैः सहितं रसैः ९

रत्नाभं च पयोमनोहरं महागणेश विदं दत्तरोचिर्ने गव्यामृतं सुंदरानं दत्तं १५ अथ यज्ञो गंगो
त्री वेगावलाम्बु मधुरं सुवर्णपात्रे साधु मां सुपीतलं सुनिर्मलाभं समृतोपमं जलं गृहाणाधा
वरं मङ्गलः १६ अथाचमनं कर्पूरजातीफलपुष्पवासितं परं गृहाण आचमनं दयानिधे
राधापते मे विघ्नावरो अमोघश्रियः पते सर्वेपते च भूपते १७ अथ तांबूलं आनीय लैलामुख
आपुष्पं विघ्नवारणं कल्पतरुं वंदे सुफलादि रोचनार्थं गृहाणां तु लक्ष्मीदलं पेशं १८
अथ दक्षिणा नाकपाल वसुपाल मौलिभिर्वंदितांघ्रियुगल सभो हरे दक्षिणां परिगृहाण माम
धवलोकरत्नवरदे शापते १९ अथ प्रदक्षिणा समस्तनीर्थयशसा मत्सर्वकायं लंकनेन
भैरवप्रदक्षिणा पवं तो करोमि वः प्रदक्षिणा २० अथ नीराजनं अमृत रत्नमहोदेश मंगलं मोक्षलाङ्क
नवपंच पत्रियं गार्तिकं परिगृहाण चार्तिहं सुरासुकीर्तिविवादी ह्रमावने २१ अथ आर्घ्यं ना
हरे मनः मः पालको नाभिभूमी नचान्य स्पर्श मे नाभि पादपद्मधारी दक्षिणं च मत्सा जगत्राण्ये स्वय
के श्रीमन्मने मयामो कृतं २२ अथ नमस्कारः नमोस्त्वनंताय सहस्रमूर्तये सहस्रपादाक्षिशि
रोरुबाहवे सहस्रनाम्ने पुरुषाय शाश्वते सहस्रकोटि युगधारिणे नमः २३ अथ स्तुतिः सदा
नवानन्ददमसमं गिरि महरु शिगो सां तं विभवं समं महन्त्वां वंदे सुरगं मे परं सदा स्वधा

ग॰ सं॰ स्मापरिभ्रमन्नकैवलं २४ एवं संस्मरेद्देवं शमेभिर्मन्त्रैर्महात्मने अत्रान्यद्विष्णुसर्वाङ्गं न्यासं कुर्यात्
विना॰ प्रयत्नतः २५ ॐ नमो नारायणाय पुरुषाय महात्मने विशुद्धसत्त्वधिष्ण्याय महाहंसाय धीम
१० हि २६ इति मन्त्रेण प्राणायामं कृत्वा ॐ विष्णवे मधुसूदनाय त्रिविक्रमाय वामनाय श्री
धराय हृषीकेशाय पद्मनाभाय दामोदराय वासुदेवाय प्रद्युम्नायानिरुद्धायाधोक्षजाय पुरुषो
त्तमाय श्रीकृष्णाय नमः इति पादगुल्फजानूरुबाहूदरपृष्ठभुजकंधरकर्णनासिकाधरनेत्र
शिरस्सु न्यस्य हृदयाभिमिति सर्वाङ्गन्यासं कुर्यात् ततः शरीरस्य शंखचक्रगदापद्माति
धनुर्वेणुहलमुसलादीन् श्रीवत्सकौस्तुभवनमालाश्रीवत्सपीताम्बरनीलाम्बरवंशीवेत्रादी
न् तथा नालीकगारुडं कल्पवृक्षं कामधेनुं गरुडं मुद्गरमुसलं दर्पणं महाबलं कुण्डलादी
न् अस्त्रायुधवैराचतुर्भुजाभिमन्त्रसंपूज्य नाम्ना तथा विष्णुवक्षोमस्त्रिवाम्भां हृद्विद्रुमाद्वि
नायकः पद्मासनवसनागरुडमान्यकादीन मन्त्रैः पूजयेत् पुनः पश्चिममहत्नादिस्याद्विप्रकृविना
धानेन वेष्यानं संपूजयेत् ॐ नमो भगवते वासुदेवाय नमः संकर्षणाय च प्रद्युम्नायानिरुद्धाय नमः
स्तत्त्वानां पतये नमः इति मन्त्रेण शालग्रामहृदि ज्योति हृत्वा देवं प्रदक्षिणीकृत्य महाभोगान्निधाय च राम
प्राप्मेदं उभं महापूजामन्त्रेणानुपूजयेत् २५ ऐवं सदा परिभवं प्रयमभीष्टदो हमिष्यामि १

वृविरं विनुतं समस्तं भक्त्या गिरिं हे अमलनयाल भवाब्धिपोतं हे रे महागुरुपते चरणारविंदं मिति २६
इति नत्वा हरिं राजन्ननुनीय ततो हरेः कारयेद्भुवि वक्रको हरिभक्तजनैः सह २७ बलीबाघरगांदेहा
कांस्यकीलादिकीचकैः कालालभ्रह्रगाधैः कौतेन कारयेद्बुधः २८ स्वर्णं तिष्ठो हरे ग्रेमक्षौवेडो
मविहूलाः अथ ध्वति सम पुष्पा लक्षणानि तन्मात्रा २९ पुत्रः अंशुलम स्थापयन् ह्रदि रेणवदेव
ले शापवर्ज्जं कारयेत्सम्यक् श्रीकृष्णस्य महात्मनः ३० एवं करोति यो भक्त्या कृष्णमेवं पोलयमानसः
प्रणामं नित्यमेव शान्ते देवताः स्वर्गसंभवा ३१ सोपीराजेंद्र नाकोपि नदंष्ट्रिं वाहयेज्जनः संयेथामिदं
धाम गोलकं योगीन्द्रदुर्लभं ३२ इति श्रीकृष्णमेवापाहि पाने वर्णितं नमयाच मुख्यादौ दंडे नगांकिं
भयः श्रोतुमिहेच्छसि ३३ इति श्रीगर्गाचार्यसंहितायां विज्ञानखंडे श्रीव्यासोग्रसेनसंवादे नवमोऽध्यायः ९
उग्रसेन उवाच सिद्धोऽस्म्यनुगृहीतोऽस्मि त्वया श्रीकृष्णरूपिणा श्रीकृष्णपदकुंजेन सा ह्यात्म
नावेदि धिवत्मया १ इह लोका महामूढा लोभमोहमदान्विताः सा प्रवर्तति हि वैराग्यं भजं
ति न हरिं क्वचित् २ भगवंस्तस्य जगतो मोहकारणमद्भुतं कथं जातं वद विभो कथमेतन्नि
वर्तते ३ व्यास उवाच कथांभमिह प्राप्तं मदो विभो त्वतोलन प्रकृते केवलामेव गाथितः मथाहि
विषपामास्य माययामंमेन्याहं भावराहेः प्रवर्तते ४ प्रधानकारणात्मादेहजोऽगुणोः कर्बेलि

ग.सू. कर्माणि ज्ञानेनिबध्यन्ते कार्येष्वर्भकैसैकत एवजीव नं गुणेन सर्वथा अन्तनोतिमायाविभिः ५ राजन्नज्ञा
वि.मो. नमोहमयंज्ञोमयंनमोमयंमन्त्रमयंतयाचित् मनोविलासं विकृतंचविभ्रमंविद्धात्वशुद्धं लो
२२ लमहामबकवत् ६ इदंकरोम्यामिकोमहंसुखंममेदमलीतिवेदनावृजन् गृहंसुखिङ्गःस्वगुणैः
शुद्धनमेलोकस्याहंकारविमोहितोमतः ७ अजुनेनउवाच वदमेकृपयाऽज्ञानंनलब्धंशांपरमात्मनः
तत्त्ववंदनिज्ञयवन्नाभिः ८ व्यास उवाच मनोमनस्याञ्जनमस्तुजन्मनीतशोकमोहानजनीनमो
कर्मोहोनजगदुत्पादयः अहमदोप्यापिगुणोभयंसुखंकृषोनधेष्यानरतिर्नआयय ९ आत्मानि
रीहोधनतः सद्गुणोनहंकृतिः शुद्धमलोगुणात्मकः स्वयंपरोनिष्कलालयात्मसंगलोनानात्मको
वाविदितोमुनिस्तैः १० आगर्निपोस्मिस्वापनेजगोपालिनावंजनोवेदसवेदतेहितं परंपरमात्मा
ऽनंददिव्यंजनोनदशपतिस्वयंमलंचवेमहे ११ यथातमोऽग्निः एवलोनमहानसेघदेनकाष्ठेनजो
भिराहृतैः यथाशुभात्मावंगुणोऽस्मिन्निर्मलोवर्तोयथायात्मस्कृहिकोमहेतुवस्य १२ व्योमनवाल
वनापावर्वाकाषेरथैःपदस्कोहपराशौःपरं नजायतेयथानिलोन्नमेनमनबकावंसतोब्रह्मतनः
स्तुलोकिकैः १३ वदन्तिकेचिद्गुणिकर्मकर्तृयत्काललक्षकेविस्फुरितयोगमेवनत केचिद्विचारेणवं रामः
नियवमर्नुलेवदंतावदोवदंतिहि १४ वमस्वरूपांतीहसुरगानकालजामायेदृश्यंचिन्नमनोवृ ॥

उद्भूतः मेरुन्नवेदोवदंति तितन्मारं विष्णोर्निमर्वैनलाविस्फुलिंगावत् १५ हिरण्यगर्भः परमात्मा
मत्स्यंचदामुरेवमवदंतिमेतेतः विचार्य तेरेवयत्स्यात्पवं विमत्स्यमाहं विवदंतिमतः १६ यथैवं तुरेकोत्र
लपात्रं च्छंदगोपच्चाधूरेकोविमितः समत्स्यैः तथापरात्मा भगवाननेकवत्सवेतरेहिः स्यात्स्वक
नेष्वदेहिषु १७ सर्वो हृद्येमर्वतमोविलिप्यते स्पृश्यते वमृगेहे वष्काजनैः ज्ञानोदयेज्ञानतमः गतो
यत्नेमंप्राप्य तेब्रह्मपरं मनोमप्या १८ यथैव दिव्यास्तांतच यवकुअवतर्भिर्नास्त्राव तेषे तमुत्ताम्बथः
परः पृवेहमते तस्य पारस्यधामम्नयथामुनिलयास्तुधर्ममेभिः १९ सात्वातू श्रीर्ये उद्धवोत्तमोत्तमो
त्तम श्रीहरिश्चंद्रो निकमक्तवत्सलः कैवल्यं नाप्यो न्यमज्जहारतेश्वरं परंब्रह्म परंमात्महं २० नार
द उवाच श्रुत्वाततमनुज्ञाप्य भगवान्वादरायणः यपनौ यादेशानाव मऐवं तथ्योपतं २१ इदं मया
ते कथितं तत्हरिभक्तिविवर्धनं विज्ञानखंडे सिद्धांचोत्तमां माहात्म्यमं २२ गर्गाचार्येरा कथितामें
द्धि गर्गसंहिताः सर्वदोषहराः पुण्यावतुर्वर्गफलप्रदाः २३ गोलोकं हावनपोर्गिरिस्तथा माधुर्य
योः श्रीमथुराद्वारिकस्य द्वाराबत्यी विश्वजितो हलायुधं विज्ञानयोः खंडवद्याः एष्य इतद्ध २४ श्रोत्र
स्मिमर्षिः परीक्षिते धैर्ये चापथ्याश्च स्मृतिभिर्भवलादिमिर्भयें । मथ्याहं पास्त्रत्यु निगर्गसंहिता विभातिरं
डेनव भिर्नपैश्वरः २५ यथा हिमस्तैर्वनिमिः विराजते देवोगणोः सप्तभुवर्गाप्तकीकाः तथा चतुर्व

ग॰ सं॰ गं कुलप्रदं विप्रेभ्यो स्त्रीविसृशेत् मुनिर्नाम गर्गसंहिता १६ यइदं शृणुयान्मुनिगर्गसंहितायाश्च याठ्यबेन
वि॰ खं॰ जनाः पुनि सा: तेदेवसौख्यं परमा प्रवंतं नरस्त नमुगोलोकं प्रज्ञयाति १७ कृत्वा यःपाठपरवर्धनं
११ हिमां शृणोति वंध्या वहुलालसामप्री कृष्णेन कालेन महद्गतोमि सहस्रं चा यथंसौ विप्रशास्त्रह
भिषां १८ रोगी पुमान्योगनरारात्प्रमुच्यते भीतो भयाद्वधन तरचबद्धः मुक्तार्थनिर्धनरास्तवैभ
वंमूर्खो भवेत्तं द्विजदत्तवमल्लरं १९ यः कार्त्तिकेमासि सरपशियपयाश्चतः शृणोति सम्यम्मुनिगर्ग
संहितां सुवक्रपत्नी भविमासेसंमपाननेदं हस्ताद्ध्रुवमाद्यपादः २० मनोजवैः सिंधुतुरंगमेर्यवेदि
पेघ्यविंध्याचलसंभवैः यैः वेतालिकोप्तीनयशाम्हे सरोनिषेपसि सोवारनःधुजनेः सह २१ सुवर्ण
शृंगारहलां स्त्रपद्ध्वदानवरैः पुष्पैःस्तुरंमवन्तं दत्तेति हिंस्रंजमतिगोद्यंघः प्राप्नोति सर्वं हिमनोरथं सः २२
निष्कारणो सोपरात्रु ते विदेहराट्समर्थोमि मां वेमुनिगर्गसंहितां हृद्युं सर्वकेवसतेस्य सर्वदा श्री
कृष्णचंद्रो निजभक्तवत्सलः २३ गर्ग उवाच इत्युक्त्वा नमस्तुद्याप्यनारदो देवदर्शनं सर्वैर्वापयष्यतां
लक्ष्मवरं गतवान्मुनि २४ वहुलाश्वो महाराजः श्रीकृष्णो लयमानसः सर्वंनमस्कृतार्थो भवद्वृत्ते ९५
मांसंहितां हरेः २५ मयप्रमोदविग्रहस्वकृपिता संहितामया शृणुतावपठितावैभिक्ता दिव्यहर्षोल ११
भरा २६ शौनक उवाच धन्योहं कृतकृतार्थोहं त्वत्संगेन च मुनिष्वष्ठ्य प्राप्नोमि परमां भक्तिं श्री
हरेः

रा॰ हृ॰ सलमेऽमवधीन्नो २६ विशदहृदिमुनीनांमानसेराजहंसःसकलभुवनविजन्मादमाधुर्यवंसः श्रग
टि॰ तिश्रियलदंसःसरवंसावतंसःकरवलहतकंसःपातुवःसत्प्रसंसः २७ इत्युक्त्वामामुनिनसर्वान्ता
२२ गीताचार्योमहामुनिः अनुज्ञाप्यप्रसन्नात्मागन्तुमभ्युद्यतोभवत् २८ नवसमविमर्गाहुमोस्वगोमु
कर्णसंदेहंतं चतुर्वर्गप्रदमुक्तागतोसर्गोच्चलंवयौ २९ शारीकच पंकजश्रविधरादिचिन्हांकितंस्फु
रत्कनककनूपुरंदलितभक्तसापत्रयं चलत्कटितिपदद्वयंविभवयोगिभिर्भाविनं रमाकुचविभूषणं
हृदिभजामिसंतापदं ३० इतिश्रीमदगस्त्यसंहितायांविज्ञानखंडेनारदब्रह्मसंवादेरीतार
गततत्त्वासोगमेनसंवादेब्रह्मनिरूपणंनामदशमोध्यायः १० समाप्तोयंविज्ञानखंडः समाप्तम्
शुभंभूयात संवत् १९·२ आषाढवदि ७ चंद्रवासरेसमाप्तोस्मात्लिखो लिखितंदेवप्र
सादऽमेविहुमानरे लिपितंस्वबत्तिपराक्रमलिखमानंयं २२ पुस्तकेशुभंभूयात श्रीराम श्रीराम
मंगलंभगवान्विष्णुर्मंगलंगरुडध्वजः मंगलंपुंडरीकाक्षमंगलायतनंहरिः १ मंगलंलेख
कानांचपाठकानांचमंगलं मंगलंसर्वलोकानांभूमिभूपतिमंगलं २ रामरामेतिरामेति
रमेरामेमनोरमे सहस्रनामतत्तुल्यं श्रीरामनामवरानने ३ श्रीरामायनमः श्रीगणेशः
श्री ॥ राम ॥ श्री ॥ राम ॥ श्री ॥ राम ॥ श्री ॥ राम ॥ श्री ॥ राम ॥ श्री ॥

Acc No. 1488
4

नवमः खंडः ९

१२

१२